

BROEDVOGELS VAN HET BEEKBERGERWOUD IN 2017

Gerrian Tacoma

Sinds 1993 voert onze vogelwerkgroep een broedvogelinventarisatie uit in een deel van het Beekbergerwoud. Dit gedeelte van ca. 50 hectare ligt in een hoek ten westen van de A50 en ten noorden van de Woudweg.

Ontwikkelingen in het gebied

Dit was het 25^e jaar van de broedvogelinventarisatie in het Beekbergerwoud. In die 25 jaar is er heel veel veranderd. Bij de start van de inventarisaties bestond het gebied uit weilanden die van elkaar gescheiden waren door sloten, prikkeldraad en houtwallen. In de eerste jaren veranderde er weinig, er trad hooguit vanuit de houtwallen enige verruiging op. In 2006 zijn de eerste serieuze werkzaamheden uitgevoerd voor het herstel van het Beekbergerwoud. Sinds dat jaar is een deel van het gebied opengesteld voor publiek. Al gauw bleek dat er te veel fosfaat in de bodem was achtergebleven, waardoor een eenvormige ruige vegetatie ontstond. Daarom is het gebied in 2012 nogmaals onderhanden genomen, waarbij op een aantal plekken de bovengrond rigoureuus is afgegraven. Begin 2013 waren de werkzaamheden afgerond en bood een groot deel van het Beekbergerwoud aanvankelijk een vrij troosteloze aanblik. Dit duurde maar kort; al binnen enkele jaren was er niets meer te zien van de kaalslag. Jonge elzen schieten massaal op waardoor het gebied op sommige plekken al aardig doet denken aan het ondoordringbare woud uit de oude verhalen. De ontwikkelingen gaan zo snel dat het de vogeltellers steeds meer moeite kost zich te oriënteren in het niet voor publiek toegankelijke deel.

Werkwijze BMP

Tellers waren dit jaar: Bert Peters, Gerrit de Jong, Hanneke Fleur, Harm Schoten, Jan van Bijsteren, Mariet Corstiaensen, Peter Oosterkamp, Roel Bakker en Gerrian Tacoma.

Het gebied is geïnventariseerd volgens de uitgebreide territoriumkartering. Hierbij liepen twee tot vijf mensen een ronde door het gebied. Zij noteerden de territoriumindicerende waarnemingen van alle vogelsoorten op een veldkaart schaal 1:4000. Territoriumindicerende waarnemingen verschillen per vogelsoort. Behalve om zingende of balsende mannetjes kan het ook gaan om paartjes, vogels met voer of nestmateriaal, nestvondsten en jonge vogels.

Er zijn acht telrondes gelopen, waarvan één keer met de start om 8.00 uur. De overige bezoeken startten een half uur voor zonsopkomst. In tabel 1 staat een overzicht van de bezoekdata en -tijden.

Tabel 1 Bezoekdata en -tijden

datum	tijd (aantal minuten)
26 maart	7.00 – 10.30 (210)
9 april	6.30 – 10.00 (210)
23 april	6.00 – 9.30 (210)
7 mei	5.30 – 9.30 (240)
21 mei	5.00 – 9.30 (270)
4 juni	8.00 – 11.30 (210)
18 juni	4.45 – 8.40 (235)
2 juli	4.45 – 7.30 (165)

De tellingen vinden bij voorkeur plaats op zondag, omdat dan de geluidsoverlast van de A50 het kleinst is. Overigens is in de loop der jaren het verkeer op de A50 zodanig toegenomen, dat er ook op zondag wel sprake is van enige hinder door het verkeerslawaaï.

Bij ieder bezoek is de looproute op een ander punt gestart om niet steeds op ongeveer hetzelfde tijdstip op dezelfde plaats te zijn.

Alle waarnemingen zijn overgezet op digitale kaarten via de website van Sovon, voor iedere soort één. Daarna zijn de waarnemingen automatisch geclusterd tot territoria. Na het clusteren hebben we alle territoria kritisch bekeken aan de hand van de criteria uit de BMP-handleiding van Sovon (Van Dijk, 2011) om eventuele invoerfouten er uit te halen.

Resultaten

Dit jaar waren de omstandigheden tijdens alle telrondes gunstig: droog en weinig wind. De temperatuur varieerde van -1°C bij het begin van de tweede telronde tot 18°C aan het eind van de zesde telronde.

In tabel 2 staat een overzicht van alle soorten die in de jaren 1993 tot en met 2017 zijn geteld als broedvogel. Omwille van de ruimte zijn de jaren 1993 tot en met 2002 samengevoegd tot één kolom, waarbij steeds het hoogste aantal territoria in die periode is genomen. Ten opzichte van 2016 zijn er geen grote verschuivingen opgetreden; de verschuivingen ten opzichte van de start van de monitoring zijn daarentegen enorm. Omdat dit het 25e jaar van de monitoring was, is er in dit verslag extra aandacht voor de veranderingen in de broedvogelpopulatie door de jaren heen. In de laatste kolom van tabel 2 staat hoeveel jaar een soort als broedvogel is vastgesteld.

Tabel 2 Overzicht van waargenomen broedvogels in BMP Het Woud van 1993 t/m 2017

	max 1993																aantal jaar
	tm 2002	2003	2004	2005	2006	2007*	2008	2009	2010	2011	2012	2013**	2014	2015	2016	2017	
dodaars	0	-	-	-	-	1	2	2	2	2	3	2	1	2	2	2	11
knobbelzwaan	0	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1	1	-	3
grouwe gans	0	-	-	-	-	2	7	2	1	1	2	2	2	2	2	2	11
nijlgans	0	1	-	-	-	2	2	2	1	1	1	1	1	1	-	1	11
mandarijneend	0	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	2
krakeend	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	2
wintertaling	0	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
wilde eend	2	-	-	-	1	11	13	15	8	5	7	3	8	9	2	7	16
soepeend	0	-	-	-	-	-	1	3	3	3	2	-	1	1	-	-	7
wespendief	0	-	-	-	-	-	1	1	1	1	-	-	1	-	-	-	5
havik	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
sperwer	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1
buizerd	3	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1	-	-	1	2	19
torenvalk	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3
boomvalk	1	1	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	8
fazant	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5
waterral	0	-	-	-	-	-	-	-	1	1	2	-	1	1	1	-	6
kwartelkoning	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
waterhoen	1	-	-	-	-	-	-	2	2	1	3	4	5	7	5	5	10
meerkoet	0	-	-	-	-	7	8	12	11	8	8	7	10	7	7	6	11
scholekster	0	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
kleine plevier	0	-	-	-	-	2	2	3	-	1	-	6	-	-	-	-	5
kievit	0	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-	3
holenduif	5	2	-	1	2	2	1	2	2	2	3	2	5	4	2	2	21
houdduif	28	5	4	8	8	10	6	10	11	8	10	10	10	8	12	9	25
Turkse tortel	3	1	1	3	-	4	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	15
zomertortel	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
koekoek	1	-	-	-	1	-	-	1	-	1	1	1	1	1	1	1	14
steenuil	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
ijsvogel	0	-	-	-	-	-	1	2	-	-	-	-	-	-	1	1	4
groene specht	0	1	-	-	-	1	1	-	-	1	-	1	2	2	1	1	9
grote bonte specht	4	3	1	2	2	2	2	2	2	3	3	4	4	5	3	5	22
kleine bonte specht	2	1	2	1	2	1	1	1	1	1	-	1	1	-	1	1	17
boompieper	0	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
graspieper	0	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	2
witte kwikstaart	0	-	-	-	-	4	1	1	-	-	1	4	-	1	-	1	7
winterkoning	48	43	43	49	52	40	43	38	29	31	41	27	38	47	57	44	25
heggenmus	15	11	16	15	15	19	16	12	12	13	14	8	11	17	19	13	25
roodborst	9	8	8	10	4	9	4	5	5	5	5	4	4	11	14	14	25
nachtegaal	4	1	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6
blauwborst	0	-	-	-	-	-	-	-	1	2	2	1	-	-	-	-	4
gekraagde roodstaart	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
roodborstlapuit	0	-	-	1	-	-	-	1	1	3	2	-	-	2	1	-	7
merel	35	21	14	18	13	18	11	16	12	14	17	20	21	24	30	21	25
zanglijster	7	12	11	14	8	8	13	5	8	8	11	13	13	13	18	8	24
grote lijster	2	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	9
sprinkhaanzanger	1	-	-	-	3	-	1	-	1	3	3	-	-	1	1	-	8
bosrietzanger	5	2	1	3	6	-	1	8	12	9	13	15	14	16	20	19	22
kleine karekiet	2	1	-	-	-	3	1	6	8	8	10	8	10	7	14	14	14
spotvogel	4	2	4	3	5	3	6	5	4	6	3	3	4	5	7	6	24
braamsluiper	2	-	1	2	1	1	1	-	-	1	-	1	1	-	1	-	12
grasmus	9	10	11	7	14	12	11	14	17	18	21	30	29	24	33	25	25
tuinfluit	25	12	16	14	19	18	15	10	13	17	19	18	25	21	16	36	25
zwartkop	29	22	28	31	29	26	28	33	38	33	39	33	31	37	47	44	25
tijftjaf	47	32	38	31	28	44	25	34	35	45	39	32	36	31	41	36	25
fitis	3	1	1	-	6	6	6	3	9	10	14	14	10	12	19	23	20
goudhaan	0	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
grouwe vliegenvanger	0	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
bonte vliegenvanger	0	2	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
staartmees	5	5	4	3	3	1	3	3	2	-	-	1	1	1	1	4	23
glanskop	1	-	-	3	4	-	1	2	-	1	-	1	-	2	-	2	12
matkop	4	4	3	2	4	3	1	-	1	1	-	-	1	1	1	-	21
kuifmees	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
pimpelmees	10	10	6	13	8	12	13	8	13	12	12	9	13	17	14	13	25
koolmees	30	20	17	19	22	18	15	17	15	19	16	15	18	21	16	29	25
boomklever	2	1	1	-	2	1	2	2	3	2	1	3	3	3	1	1	15
boomkruiper	11	6	7	8	8	10	7	7	8	9	8	11	14	13	15	15	25
wielewaal	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1
gaai	6	5	4	3	2	1	4	4	5	2	3	4	4	5	4	2	25
ekster	8	2	1	3	1	1	2	1	2	-	2	-	1	1	1	-	21
kauw	17	19	2	2	3	2	2	1	-	1	-	-	5	1	-	-	19
zwarte kraai	9	8	5	8	1	5	6	2	3	2	2	4	3	4	2	4	24
spreeuw	16	10	14	29	20	8	4	6	11	8	7	6	9	8	7	8	24
huismus	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	7
ringmus	5	-	1	-	-	-	2	2	-	-	1	-	-	-	-	-	8

Tabel 2 vervolg

	max 1993																aantal jaar
	tm 2002	2003	2004	2005	2006	2007*	2008	2009	2010	2011	2012	2013**	2014	2015	2016	2017	
vink	10	11	8	15	14	20	12	9	14	12	10	15	16	15	19	14	25
groenling	1	-	1	1	1	-	1	-	-	-	-	-	2	4	1	-	9
putter	0	-	-	-	-	-	-	1	1	1	1	1	3	3	4	1	9
goudvink	0	-	-	-	-	-	1	1	1	1	-	-	1	4	4	2	8
appelvink	0	-	-	-	1	-	-	1	-	1	1	2	-	1	1	-	7
rietgors	1	-	-	-	-	2	5	2	5	6	9	4	5	6	11	8	13
aantal soorten		36	34	33	37	44	53	52	44	49	43	45	47	51	47	42	
aantal broedparen		297	279	324	315	343	322	320	334	345	372	356	399	436	475	453	

In de afgelopen 25 jaar zijn in totaal 81 soorten waargenomen, sommige in alle jaren en andere slechts in één of een paar jaar. Tien soorten waren alleen vóór 2006 aanwezig, te weten havik, torenvalk, fazant, kwartelkoning, zomertortel, steenuil, boompieper, nachtegaal, gekraagde roodstaart en bonte vliegenvanger. Na de herinrichtingsmaatregelen van 2006 zijn 23 soorten nieuw verschenen, maar van slechts acht van deze soorten kon ook in 2017 een territorium worden vastgesteld.

watervogels

Vóór 2006 werden alleen bescheiden aantallen van wilde eend en nijlgans waargenomen. Sinds 2007 hebben negen nieuwe soorten, te weten dodaars, knobbelzwaan, grauwe gans, mandarijneend, krakeend, wintertaling, soepeend, meerkoet en ijsvogel het Beekbergerwoud ontdekt. De meeste hiervan zijn slechts een paar keer vastgesteld als broedvogel, maar dodaars, grauwe gans en meerkoet zijn sinds 2007 vaste broedvogels.

rietvogels

De kwartelkoning is alleen in 1997 waargenomen. De waterral liet zich in 2010 voor het eerst horen en is sindsdien meerdere jaren vastgesteld als broedvogel. In 2017 ontbrak hij echter. De blauwborst heeft vanaf 2010 in vier achtereenvolgende jaren gebroed, maar is na 2013 verdwenen. Het waterhoen is vóór 2006 alleen waargenomen in 1994. Sinds 2009 is het een vaste broedvogel in het Beekbergerwoud. De aantallen van kleine karekiet en rietgors zijn sinds de herinrichting van 2006 aanzienlijk toegenomen.

pioniervogels

Na de herinrichtingsmaatregelen is het Beekbergerwoud een paar jaar erg in trek geweest bij pioniervogels, vooral kleine plevier en witte kwikstaart. Daarnaast waren ook scholekster, Kievit en graspieper één of enkele jaren aanwezig. Door het herstel van de vegetatie werd het gebied al snel minder aantrekkelijk voor deze soorten. Van de witte kwikstaart werd in 2017 nog wel een territorium vastgesteld.

struweelvogels

Het aantal broedparen van struweelvogels is sinds het begin van de tellingen aanzienlijk toegenomen, van 117 broedparen in 1993 tot 267 broedparen in 2017. In 2016 was er zelfs een piek van 300 broedparen. De verschuivingen in soortensamenstelling van de struweelvogels zijn niet bijzonder groot. Als broedvogel verdwenen zijn fazant, zomertortel (slechts één jaar aanwezig) en nachtegaal. Nieuwkomers sinds de herinrichtingsmaatregelen zijn blauwborst en goudvink. Het verschijnen en verdwijnen van de blauwborst is al behandeld onder rietvogels. De goudvink was in 2007 voor het eerst aanwezig en is sindsdien een regelmatige broedvogel.

bos- en bosrandvogels

Bij de bos- en bosrandvogels zijn geen grote verschuivingen in soortensamenstelling opgetreden. Havik, gekraagde roodstaart, torenvalk en bonte vliegenvanger zijn na 2006 niet meer als broedvogel vastgesteld, maar zijn ook voor die tijd maar in één tot enkele jaren waargenomen. Goudhaan, grauwe vliegenvanger en wielewaal waren na 2006 één jaar als broedvogel aanwezig.

Van de sperwer kon in 2017 voor het eerst een territorium worden vastgesteld. De wespandief bracht in 2008 voor het eerst jongen groot in het Beekbergerwoud en heeft sindsdien vijf keer met succes in het gebied gebroed. Na 2014 is hij wel regelmatig waargenomen, maar het aantal waarnemingen was onvoldoende voor het vaststellen van een territorium. De putter (een bosrandvogel) is sinds 2009 als broedvogel aanwezig.

soorten van de Rode Lijst

In 2017 is de nieuwe Rode Lijst verschenen. De groene specht, die op de lijst van 2004 nog als kwetsbaar stond, staat er niet meer op. De landelijke populatie is dusdanig toegenomen dat de soort niet meer kwalificeert voor de Rode Lijst.

In het Beekbergerwoud werden in 2017 twee soorten van de Rode Lijst vastgesteld, te weten koekoek en spotvogel. De matkop, die in de meeste jaren wel als broedvogel aanwezig is, werd dit jaar slechts tijdens één telronde waargenomen. Dit betrof een paartje dat geen territorium-indicerend gedrag vertoonde en dit is onvoldoende voor het vaststellen van een territorium.

wel waargenomen, geen territorium

Tijdens de telrondes werden 18 soorten waargenomen die niet als broedvogel konden aangemerkt. Dit waren grote zilverreiger, blauwe reiger, lepelaar, knobbelzwaan, krakeend, wintertaling, soepeend, wespandief, torenvalk, boomvalk, fazant, witgat, oeverloper, boompieper, graspieper, matkop, ekster en appelvink. Bij een deel van de soorten ging het om ongeldige waarnemingen, zoals een zichtwaarneming van een individu of paar zonder territorium- of nest-indicerend gedrag. Bij andere soorten waren er wel geldige waarnemingen, maar werd niet het aantal dat benodigd was voor het vaststellen van een territorium gehaald. Hoewel deze soorten niet in het Beekbergerwoud broeden, speelt het gebied wel een rol als foerageer- en rustgebied.

Discussie

Er zijn in 2017 wat minder vogelsoorten waargenomen dan in voorgaande jaren, maar echt grote verschuivingen waren er niet. De struweelvogels vormen nog steeds de meerderheid van de broedvogelpopulatie, wat gezien de ruime beschikbaarheid aan struwelen niet verwonderlijk is. Ondanks de verlanding weten de watervogels zich nog steeds te handhaven. Door de vele struiken rondom de plassen zijn de vogels wel steeds moeilijker waar te nemen, waardoor in de toekomst mogelijk territoria van watervogels gemist zullen worden.

Gebruikte literatuur

Bijlsma, R.G., 1997, Handleiding veldonderzoek roofvogels, KNNV Uitgeverij, ISBN 90 5011 96 7

Dijk, A.J. van, 2011, Handleiding Broedvogel Monitoring Project, Sovon vogelonderzoek Nederland en CBS NatuurCompendium 2003 CD-rom Milieu- en Natuurplanbureau, Centraal Bureau voor de Statistiek en Stichting Dienst Landbouwkundig Onderzoek

Van Kleunen A., Foppen R & van Turnhout C. 2017. Basisrapport voor de Rode Lijst Vogels 2016 volgens Nederlandse en IUCN-criteri., Sovon-rapport 2017/34. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen